

בחתך לאורך 8 מ'; המחלק עשוי עפר כבוש וצדו החיצוני, המשופע, מצופה אבני-גוויל.

הקראמיקה השייכת לשלושת שלבי היישוב הכנעני של יפו מכילה כלי-חרס מתוצרת המקום ושפע כלי יבוא. בין השאר יש לציין מספר חותמות חרפושת, כלי פאיאנס ועוד. כל אלה מהווים כבר עתה חומר מאלף לתולדותיה של העיר יפו באלף השני לפסה"נ.

י. קפלן [ראה לוחות ד'—ו'].
 י. קפלן

החפירות בקיסרי בשנת תשט"ז

משלחת המחלקה הארכיאולוגית של האוניברסיטה העברית ביצעה בחודש יולי חפירות בקיסרי בכספי קרן לואיס מ. רבינוביץ לחקר בתי-הכנסת העתיקים. בראש המשלחת עמד מר מ. אבי-יונה, ולידו עזר מר א. נגב, מתלמידי המחלקה. משרד העבודה סיפק את ימי העבודה מקרן התעסוקה במסגרת עבודות דחק. לפני שנים רבות נתגלתה כותרת ועליה סמל המנורה על שפת הים בקיסרי, צפונית לחומה הצלבנית אשר בתוכה שכן הכפר הערבי דאז. בשנות המאנדאט האחרונות ביצעה מחלקת העתיקות חפירת-נסיון בקצה אותו שטח (בהנהלת מר י. עורי); תוצאות חפירת-נסיון זו פורסמו על-ידי פרופ' א. ל. סוקניק ז"ל ופרופ' מ. שובה.

מטרת החפירה בשנה זו היתה לבדוק שטח נרחב יותר באתר על-מנת לקבוע את מהות המבנים שם ואת תקופתם. לשם-כך נחשפו 600 מ"ר בקירוב עד לעומק של 7 מ' במקום הנמוך ביותר. תוך פעולה זו הגיעו החופרים לקרקע-בתולה (חול ואבן-חול) שלפני יישוב אדם באתר.

בעת החפירות נתגלו בעומק רב יסודות של מבנים מהתקופה ההלניסטית, בצירוף כלי-חרס בני תקופה זו והתקופה הפרסית הקודמת לה. שרידים אלה מתייחסים למגדל אסטרטון ("מגדל שרשון" במקורותינו), עיר-הנמל שקדמה לקיסרי. מעליהם נראו יסודות רחבים מאוד (עד ל-1.20 מ') של בניין ציבורי גדול מימי המלך הירודס — על זמנו מעידים כלי-חרס מרובים, באופן יחסי, שהם יבוא מאיטליה בימי הקיסר אוגוסטוס.

מעל ליסודות הירודיאניים אלה קמו יסודות-משניים צנועים יותר שאפשר לייחסם למאות הב'—הג' לסה"נ.

בראשית המאה הד' (לפי סגנון הכותרות והכתובת) הוקם על היסודות האלה בניין ציבורי שארכו היה 15 מ' בקירוב ורחבו (במידה שנחפר) 8 מ' בקירוב. בניין זה חולק על-ידי קירות הנמשכים ממערב למזרח לאולם-תווך וסיטראות. השברים הארכיטקטוניים הרבים המשתייכים לבניין זה הם עמודי שיש (על אחד מהם נחרתה

הכתובת היוונית: "מנחת תיאודורוס בן אולימפוס לבריאות מאטרונה בתו";
 וכתרות שיש, שעל שתיים מהן מופיע סמל המנורה (פעם בתבליט ופעם בחריטה)
 ועל אחת מהן תשליבי אותיות (מונוגרמות), המתייחסים כנראה לקיצור שמות
 המנדבים. מציאת עמודים וכתרות בשני גדלים שונים (בקוטר 50 ס"מ ו-25 ס"מ)
 מעידה על מציאות יציע בצדי אולם-התווך מעל לסיטראות. משני צדי הבניין, ממזרח
 וממערב, נמשכו תעלות מטיחות. במערבית שבהן נמצא צינור-הרס עשוי חוליות-
 חוליות, באורך כולל של 4.5 מ'. לאותו בניין משתייכים כתובת על פסיפס, עיטורי
 פסיפס צבעוני נאה, שברי עמודים קטנים (בגדלים שונים), שרידי ארון-קודש, שריד
 סורג, ועוד. לדעת החופרים אלה הם שרידי בית-הכנסת מימי ר' אבהו, אשר עמד,
 לפי המקורות המדרשיים, על-שפת הים או קרוב מאוד אליה.

במאה השישית נבנתה מעל להריסות בניין זה סדרת חדרים, אף הם מרוצפים
 בפסיפסים מעוטרים. חדרים אלה כללו אולם שארכו 11 מ' ורחבו 2.60 מ'; ברצפתו
 נמצאה כתובת יוונית: "ברילוס ראש בית כנסת (?) ופרנס, בן יוטוס, עשה את מעשה
 הפסיפס של הטרקלין מכספו שלו". צורת השמות והכתב מעידים כי זוהי כתובת
 יהודית-יוונית בת המאה ה-7. חדר שני, שאליו ניגשו מאולם זה, היה מעוטר בתשליבי
 פסיפס מסביב לעיגול מרוצף אבן. תעלת ביוב, שהקיפה את הבניין מהמאה ה-7,
 אולם עברה מעל לבניין מהמאה ה-7 והתכה את תעלת-המים הקדומה, משתייכת
 לאותה התקופה. בניין זה נהרס בשרפה גדולה, אשר בה נעזרו השורפים גם בגפרית
 (מבניין זה נמצאו שברים); יש להניח כי שרפה זו קשורה במהומות שפרצו בסוף
 ימי השלטון הביזאנטי בארץ נגד הקהילות היהודיות ובנייניהן (לדוגמה: בשעה
 ששרפו הנזיר בר-צומא והמומן המוסת על-ידיו את בית-הכנסת ברבת-מואב, מילאו
 אותו תחילה בזפת וגפרית).

בראשית התקופה הערבית תוקן הבניין מיד (אולי על-ידי היהודים שחזרו
 והתיישבו במקום); על רצפות הפסיפס הרעועות הושמה רצפת אבני שיש הדבקות
 ממש אל הפסיפס; רק שכבת טיח דקה (2.5 ס"מ) מפרידה ביניהן.
 בתקופה ערבית מאוחרת יותר נעשה נסיון לעבד את העמודים והכתרות
 באתר עיבוד משני ולהפכם לעמודים וכתרות האחוזים בקיר. נסיון זה משתייך
 כנראה למאה ה-11 לסה"נ. אחרי תקופה זו נעזב האתר.
 המשלחת ניסתה גם לעמוד על טיב השרידים בקרבת מקום החפירה, מתוך
 הנחה כי הרובע היהודי של קיסרי נמצא בקרבת בית-הכנסת. נתגלו כמה רצפות
 פסיפס של וילות הנמצאות לא הרחק מעל לשפת-הים.
 הממצאים כוללים שפע של כלי-הרס (יבוא ותוצרת מקומית), כלים רבים
 לשימוש ביתי ותעשייתי (בעיקר משקלות אורגים), כ-50 מטבעות, ועוד.
 הממצאים המעניינים מבחינה ארכיטקטונית וארכיאולוגית מחייבים את המשך
 העבודה באתר והמשלחת מקווה לבצע זאת בקיץ תשי"ו.

[ר' לוח ח' 3-4].